

1. ובכן תן פחדך יהוה אלהינו על כל מעשיך ואימתך על כל מה שבָּרָאתָ. ויִרְאוּךָ כָּל הַמַּעֲשִׂים וישַׁתַּחוּ לְפָנֶיךָ כָּל הַבְּרִואִים. וַיַּעַשׂוּ כְּלָם אַגְדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלִבְבֵי שְׁלָם. כְּמוֹ שֶׁיִּדְעֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשְּׁלֵטוֹן לְפָנֶיךָ עַז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בְּיַמִּינְךָ וְשִׁמְךָ נֹרָא עַל כָּל מַה שֶׁבָּרָאתָ:

1. Sőt, terjeszd ki rettenetedet, Név, Istenünk, minden alkotásodra, ijesztésedet mindenre, mit teremtettél. Féljenek Téged az alkotottak, boruljonak le Előtted a teremtettek. Alkossanak teljes szívvel mind egy csoportot akaratom végrehajtására. Köztudomású, Név, Istenünk, hogy tiéd az uralom, kezekben az erő, jobboldban a vitézség és Neved félelmetes minden teremtményed számára. (Nagyünnepi amida részlete)

**K1: A „félelem,” amiről az ima szól pontosan milyen jellegű? Istenfélelem, amit szellemi alapállásként jellemezhetünk: kb az isteni jelenlét általi áthatás? Vagy büntől/büntetésről/haragtól/jövőtől való félelem, rettegés? Mi köze van ennek a nagyünnepi általános hangulathoz?**

2. הִירָאָה הוּא מַדְבֵּר יָדוּעַ וְהַפְחָד הוּא מַדְבֵּר בְּלִתי יָדוּעַ, וְאִשֶּׁר יִתִּירָא אָדָם מֵאוֹיְבִים גְּלוּיִם הַלּוּחֲמִים אֲתוּ נִקְרָא יִרְאָה, וְנִגְדָה זֶה אֲמַר שֶׁה' אֹרֵי וְיִשְׁעֵי מִמִּי אִירָא, ר"ל שִׁיצוּיִר שִׁירָא אָדָם מֵאוֹיְבִיו, א. פֶּן יִפְלוּ עֲלָיו בְּלִילָה מִבְּלֵי יוֹכַל לִרְאוֹת אוֹתָם לְהַשְׁמֵר מִפְּנֵיהֶם, נִגְדָה זֶה אֲמַר ה' אֹרֵי, ב. פֶּן יִהְיֶה חֵילָם וְכַחֲם רַב מִחֵילוֹ וְכַחוֹ, נִגְדָה זֶה אֲמַר ה' יִשְׁעֵי, וְא"כ מִמִּי אִירָא, וְאִשֶּׁר יִתִּירָא אָדָם מִשׁוֹנְאוֹ הַחֹרְשִׁים עֲלָיו רַעִה בְּסֹתֵר כְּמוֹ לְהַשְׁחִית עֵץ בְּלַחְמוֹ וְהוּא לֹא יָדַע, זֶה נִקְרָא פְּחָד, נִגְדָה זֶה אֲמַר אַחֲרֵי שֶׁה' מַעֲזוֹ חֵי א"כ מִמִּי אִפְחָד:

2. A félelem ismert okra vonatkozik, a rettegés ismeretlenre. Mikor fél az ember az ellenségeitől, ismertek a harcolók, ezért fél. A zsoltárban erre vonatkozik: *A Név a fényem és megmentőm, mitől félnék*, azaz az ellenségtől való félelmet jeleníti meg. 1) Ne üssenek rajtam éjjel, amikor nem láthatom őket, hogy védekezzek. Ezért írja, hogy a *Név a fényem*. 2) Ne legyen vitézségük és erejük nagyobb az enyémnél. Ezért írja, hogy *megmentőm*. Utána írja: *mitől félnék?* De amikor a gyűlöllőitől fél az ember, akik titokban rosszat forralnak ellene, mint akik tudta nélkül megmérgezik az ételét<sup>1</sup>, ezt hívják rettegésnek, erre vonatkozik a zsoltárban: *ha a Név életem megerősítője, mitől rettegnék?* (Malbim Zsolt 27:1-hez)

3. פחד -fear from impending danger

ירא -fear; call to constant attention

(Etymological dictionary of Biblical Hebrew, R Hirsch munkái alapján)

**K2: Milyen különbség van a félelem és a rettegés között Malbim szerint? (Ő ugyan nem hozza, de a lát-ראה és a fél-ירא héber gyökök nagyon közel állnak egymáshoz, igealakjaikat sokszor csak a pontozás különbözteti meg.) Ez egyezik-e a pszichológiai tapasztalatainkkal? Tudunk még példát találni erre a különbségre a Szentírásból? (Hirsch szótára ebben segít, de mindkét héber gyök rengetegszer fordul elő a Bibliában.)**

1 Lásd Jer 11:19-t, ahogy Rasi értelmezi. Ezt veszi át itt Malbim.

4. A very eminent psychiatrist once said to me: Had I the authority to do so, I would eliminate the prayer recited on the High Holy Day that begins with the words, "Cast Thy fear," as fear is the major cause of the mental illnesses that beset mankind. In order to preserve one's mental health one should be free of fears, and so there is certainly no reason why one should ever pray for fear.

Though I am not a psychiatrist, what he said helped me to understand the true nature of that prayer which was ordained by the Sages of Israel. And that is what I told that psychiatrist:

Everyone seems to be beset with fears of all kinds. Some are afraid that they will not be able to succeed in their careers, others fear losing their wealth or status or that they will fail to attain sufficient prominence. Many people are afraid of sickness and bodily weakness. In generations past, fear of leprosy engulfed the world; today people live in fear of cancerous growth. Many people do not go to see a doctor even when they have pains lest he diagnose "the disease." Man is plagued constantly by all sorts of lesser fears.

I am not a psychiatrist, but I do know that one major source of fear can wipe out all of these lesser fears. What fear can overtake man, thereby uprooting all other fears, such. as that of failure, of poverty, of old age, of rejection or of disease? Only the fear of the Lord! That is the reason behind the expression in the High Holy Day prayer, "Cast Thy fear, O Lord our God, upon all Thy handiwork and Thine awe upon all that Thou hast created." We pray that this great fear will free us from those other ones which lurk everywhere, upsetting our lives.

(Rabbi Yosef Dov Soloveitchik: On Repentance)

**K3: Miben van igaza a pszichiáternek és miben Rav Soloveitchiknek?**

**K4: Mit jelent az, hogy a kis félelmeket a nagy felszívja magába? Nincs félelem, ellenmozdulat nélkül. A félelemmel való szembeállítás lényegi feltétele, hogy 1) meghatározzuk az ellenmozdulatát és 2) mozgósítsuk olyan erőforrásainkat, amelyek „nagyobbak.” Igaz-e a következő értelmezés: Az Istenfélelem valójában nem félelem, hanem egy elementáris félelem ellenmozdulata. A kis félelmeket ez az elementáris félelem gyűjti magába és az Istenfélelem száll vele polárisan szembe. A saját, személyes Istenközeli pillanataink adját az a „nagyot,” amiből a szembeszállás erejét gyűjtjük. És az elementáris félelemünk az, hogy képtelenek vagyunk ezekkel a pillanatokkal folytonosságban élni: szétszóródunk a pillanatok közti vákumokban.**

5. אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנַחֵמְכֶם מִי־אֵת וְתִירָאִי מֵאֲנוּשׁ יְמוֹת וּמִבְּנֵי־אָדָם תְּצִיר יְנַתֵּן: וְתִשְׁכַּח יְהוָה עֲשֶׂה נֹטָה שָׁמַיִם וַיְסֹד אֶרֶץ וְתִפְחַד תְּמִיד כָּל־הַיּוֹם מִפְּנֵי תַמְצִיק כְּאֲשֶׁר כּוֹנֵן לְהַשְׁחִית וְאֵיֵה תַמְצִיק: מֵהַר צֶעֶה לְהַפְתִּח וְלֹא־יָמוּת לְשַׁחַת וְלֹא יִחְסַר לְחַמוֹ: וְאֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ רַגַע הַיּוֹם וַיְהִימוּ גְלִיו יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ: וְאִשָּׁם דְּבָרֶיךָ בְּפִיךָ וּבְצֵל יָדֶיךָ כְּסִיתֶיךָ לְנֹטָע שָׁמַיִם וְלִיסֹד אֶרֶץ וְלֵאמֹר לְצִוּוֹן עַמִּי־אֲתָהּ:

5. Én, csak én vagyok a vígasztalód. Mi van veled, hogy halandó embertől félsz? Emberfiától, akin fű nő majd? Elfeledted a Nevet, aki téged alkotott, aki az Eget kiterjesztette és a Földet megszilárdította. Minden napodon rettegsz az elnyomó dühétől, aki elpusztításra tör. De mi az elnyomó dühének forrása? Sietett a kuporgó kiszabadulni,

elbukva ne pusztuljon el és ne éhezzen. De én a Név, az Istened vagyok, a tenger hullámainak felkorbácsolója, a Név, Seregek Urának nevezett. Szádba tettem ígémet, kezemmel fedeztelek, hogy az Eget kifeszítsem és a Földet alapítsam, aki Cijónnak mondjam: Népem vagy! (Jesája 51:12-16)

**K5: Jesája prófétánál mi a kis félelem és mi a nagy? Magunkra ismerünk-e ebben?**

6. ראשית חכמה יראת יהוה שכל טוב לכל-עשיהם תהלתו עמדת לעד:

6. A bölcsesség kezdete az Istenfélelem, jó értelmet ad művelőinek, a dicsérete örökké áll. (Zsolt 111:10)

**K6: Tudunk-e új értelmet adni ennek a közismert paszuknak a fentiek fényében?**